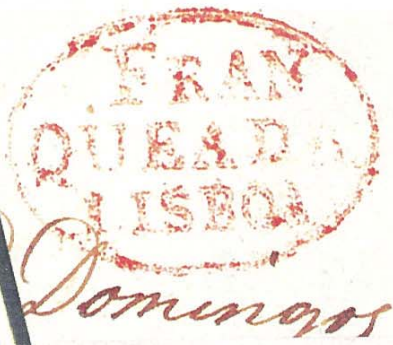

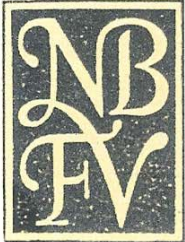
IBERIA

(10 jaar)

Nr. 41
april 1997

Kontaktgroep
Spanje - Portugal

Na tien jaar

Op zaterdag 12 april 1997 herdenken de leden van onze Kontaktgroep Spanje- Portugal het feit, dat tien jaar geleden enkele enthousiaste Spanje- en Portugalverzamelaars de koppen bij elkaar staken en een nieuwe filatelisten-vereniging oprichtten, voor alleen verzamelaars van Spanje (en koloniën) en Portugal (en koloniën). Door de beperktheid van de doelstelling (alleen verzamelaars van deze beide landen) werd onze nieuwe vereniging in feite een gespecialiseerde vereniging en werd door de Nederlandse Bond van Filatelistenverenigingen dan ook onder de gespecialiseerde verenigingen gerangschikt.

Aanvankelijk begonnen met slechts een klein aantal leden is onze vereniging in de loop van de afgelopen tien jaar uitgegroeid tot een vereniging met bijna 100 leden. Dit is een feit waar wij toch wel een beetje trots op zijn en wel omdat de landen Spanje en Portugal bij de Nederlandse filatelisten niet zo erg in trek zijn, is het toch een leuke prestatie om honderd leden bijeen te krijgen.

Onze Kontaktgroep heeft dan ook vrij veel aan propaganda gedaan. Waar de mogelijkheid zich voor deed traden wij naar buiten. Lieten in propagandakaders op tentoonstellingen aan de bezoekers zien waar wij mee bezig waren en misschien heeft dat ook bijgedragen aan de ledenaanwas. Dank uiteraard aan de leden die bereid waren hun verzameling of delen er van voor die propagandadoelen beschikbaar te stellen.

Uiteraard zullen wij op de ingeslagen weg door gaan. Het bestuur probeert in samenspraak met de leden te zoeken naar nieuwe wegen om ten eerste de filatelie populairder te maken, maar uiteraard in het bijzonder belangstelling te wekken om Spanje en Portugal te gaan verzamelen. Er wordt hevig gebrainstormd en wij hopen binnenkort met nieuws op dit gebied te komen.

Zoals elders in ons blad vermeld, maken we er tijdens onze bijeenkomst op zaterdag 12 april 1997, mede in verband met ons tienjarig jubileum, een gezellige bijeenkomst met de leden van. Uiteraard zijn zoals bij elke bijeenkomst onze leden van harte welkom, maar in dit bijzondere geval verwachten we echt een grote opkomst. Drankjes, hapjes e.d. zijn deze keer gratis!

's Middags zal er een receptie plaatsvinden en dat alles in de zalen van het gebouw van de Nederlandse Bond van Filatelistenverenigingen.

Vervolgens gaan we het elfde jaar van ons bestaan met volle moed en nieuwe energie in. Natuurlijk rekenen bestuur en leden ook in de komende jaren op elkaar, want dat is de kracht van onze vereniging. Samen fijn filatelistisch bezig zijn!

Uw voorzitter

Van het secretariaat

◀ 10-Jarig Jubileum ▶

Op zaterdag 12 april 1997 zal onze jubileum-bijeenkomst plaatsvinden in het Bondsbureau, Zeelantlaan 11 te Utrecht. Telefoon zaal: 030 - 2800.128. De zaal is vanaf 10.00 uur beschikbaar. Aanvang van deze jubileum-bijeenkomst: 11.00 uur. Koffie en belegde broodjes zijn aldaar - in verband met ons jubileum-viering gratis - verkrijgbaar.

De zaal in Utrecht is te bereiken:

- Per auto: vanaf richting Arnhem op snelweg na Bunnik afslag "Utrecht-Nieuwegein-Hilversum-Breda". Afrit "Utrecht/Jaarbeurs". Beneden meteen rechts (Europalaan) en meteen weer linksaf "Hollantlaan". Daarna tweede straat - na pleintje - rechtsaf(Zeelantlaan);

Vanaf richting Den Haag bij verkeersplein "Oudenrijn" richting Arnhem/Utrecht aanhouden. Kort daarna richting/afslag Houten/Utrecht en na de brug, over het Amsterdam-Rijnkanaal, de afslag "Utrecht/Jaarbeurs"(afrit 17). Onderaan afrit linksaf de Europalaan op. Onder viaduct door links "Hollantlaan". Daarna tweede straat - na pleintje - rechtsaf(Zeelantlaan);

- Per openbaar vervoer: Met de trein vanaf Utrecht CS, de sneltram Nieuwegein, halte "Kanaleneiland-Zuid" of vanaf CS met bus 7 tot eindpunt.

Ook tijdens deze (jubileum)bijeenkomst vindt de gebruikelijke veiling plaats (zie bijgevoegde kavellijst). Schriftelijk bieden: de leden die niet in de gelegenheid zijn de bijeenkomst bij te wonen, en ze missen uiteraard het één en ander, hebben de mogelijkheid om schriftelijk te bieden. De biedbriefjes dienen uiterlijk een dag voor de veiling(bijeenkomst) aanwezig te zijn bij de veilingadministratie.

Volgende bijeenkomsten

De volgende bijeenkomsten worden gehouden op :

zaterdag 6 september 1997 in Utrecht en

zaterdag 25 oktober 1997 in Veldhoven (tevens een jubileum-tentoonstelling!).

Evenementen agenda 1997

12 april 1997 :

Jubileum-bijeenkomst met aansluitend een receptie ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van onze Kontaktgroep Spanje - Portugal, te houden in de zalen van het Bondsbureau, Zeelantlaan 11 te Utrecht. Voor nadere informatie verwijzen wij u naar onze rubriek 'Van het secretariaat'.

8 tot 11 mei 1997 :

Filatelistische expositie : Valencia '97, te houden in het Ateneo Mercantil, Plaza del Ayuntamiento te Valencia, Spanje. Deze expositie met een wedstrijd karakter wordt iedere 2 jaar gehouden. Er zijn handelarenstands en er worden speciale stempels gebruikt.

4 tot 8 december 1997 :

Feria y Exposicion Filatelica : Filatelia '97, te houden in het Palacio de Exposiciones y Congresos te Madrid, Spanje. Het thema zal zijn het herdenken van het verlies in 1898, dus bijna 100 jaar geleden, van de overzeese koloniën Cuba, Puerto Rico, Marianas en Filippijnen; de tentoonstelling is op deze gebieden gericht.

Verslag ledenvergadering van 15 februari 1997

Om 11.15 opende de voorzitter de vergadering en heette de (slechts) 13 aanwezige leden van harte welkom. De agendapunten werden doorgenomen. Bij punt drie van de agenda werden de verkiezingen gehouden inzake twee wijzigingen in het bestuur en twee nieuwe leden van de Kascommissie: In het bestuur de heer H. Veen voor de functie van secretaris gekozen en de heer F. van Beekum voor de functie van redacteur/vice-voorzitter. De heren N. Beek en J. van Gerwen zijn gekozen voor de functie van leden van de Kascommissie.

Het veilingreglement, zoals vermeld in 'IBERIA' nummer 40, werd door de vergadering goedgekeurd.

Tevens werd op deze vergadering besloten dat de inlevering van kopij voor 'IBERIA' en materiaal voor de veiling uiterlijk 5 weken voor een bijeenkomst of ledenvergadering aanwezig moet zijn bij de desbetreffende personen. Na de rondvraag, waarin nog enkele punten inzake de jubileum-bijeenkomst werd besproken, werd de vergadering door onze voorzitter gesloten.

Portugal: Militaire postdienst in de eerste wereldoorlog.

In IBERIA nummer 30 van november 1994 hebben wij, Jan van Gerwen en Frits van Bèekum, al een artikel opgenomen over censuurpost van Portugal in de eerste wereldoorlog. Het navolgende artikel is een bewerking van een artikel van de bekende filatelistische schrijver **A. Guedes Magalhães**. Het artikel heeft in de jaren zeventig in het blad 'Franquai' gestaan. Toch heeft dit bijzondere en interessante onderwerp niet veel aandacht meer gehad. Alleen onze Engelse zustervereniging heeft een paar artikeltjes aan dit onderwerp gewijd.

Afstempelingen in Frankrijk.

In vervolg op de militaire wetten en reglementen die in 1911 waren gepubliceerd, waren door middel van de Portaria(decreet) van 14 december 1912 "De instructies van de Postdienst van de Velde (Serviço Postal Campanha = S.P.C.)" goedgekeurd en deze werden toegepast tijdens het verblijf van de opleidingsdivisie in Tancos, die begin 1917 naar Frankrijk vertrok om aan de zijde van de Geallieerden te strijden.

Volgens het verslag van ing. Humberto Serrão, chef van de Postdienst C.E.P. (Corpo Expedicionário Português) dat hij in juli 1940 publiceerde, - natuurlijk is deze bron niet altijd volkomen betrouwbaar in verband met de lange periode tussen de 1e W.O. en 1940 - waren deze instructies niet geschikt voor de C.E.P., omdat zij niet voorzagen in een Postdienst die geen directe verbinding had met het Portugese Postnet. Dus moesten er nieuwe instructies komen die zich ontwikkelden naar mate de Portugese militaire aanwezigheid groeide; een situatie die midden 1917 zijn beslag vond in de organisatie van een legerkorps en twee divisies, elk met 3 infanteriebrigades en 4 bataljons.

Elk van deze eenheden gebruikte afstempelingen ter identificatie die nog niet in de particuliere correspondentie waren gebruikt. De Postdienst arrangeerde evenzeer administratieve afstempelingen, waarvan wij de gravure van de afstempeling gebruikt in de 1e Divisie vertonen.

Omdat het C.E.P. deel uitmaakte van het Britse leger, was de chef van de S.P.C. ondergeschikt aan de Inspecteur van de Noordzone van het Britse leger, hetgeen betekende dat de S.P.C. geïntegreerd was in het algemene Postnet, de verbindingen hiermee

werden vergemakkelijkt door de aanwezigheid van een agent van de Engelse verbindingstroepen.

Via Charles Wright en Zonen verkreeg men 60 dagmerken die gebruikt werden in de verschillende stations van de S.P.C.. De Engelse firma was al jaren hiermee bezig.

Het blijkt dat de stempels door het Engelse leger aan het Portugese leger werden overhandigd zonder tussenkomst van de G.P.O. (General Post Office), want men vindt er geen registratie in het Proevenboek.

In het museum van de CTT(Posterijen) zijn er 36 merken, waarvan wij één van de twee nummers 1 hebben afgebeeld. Het ontwerp is gelijk aan dat van het Britse leger en heeft de lettering 'C.E.P.' boven en onderop de aanduiding 'S.P.C. 1'.

Ofschoon de 60 merken dezelfde vormgeving hebben, zijn er toch kleine detailverschillen zichtbaar, zelfs bij een paartje met het zelfde nummer, zoals bijgaand is afgebeeld met stempel nummer 9. Men ziet de verschillende lengtes van de zwarte balken duidelijk.

Bij een bezoek aan het Portugese Postmuseum (CTT) kan men dergelijke verschillen waarnemen bij de 36 daar aanwezige merken.

Elk van deze merken wordt bewaard in het originele houten doosje met een schuifdeksel en met vakjes met openingen voor 31 soorten cijfers voor de dagen van de maand en 12 soorten romeinse cijfers voor de maanden.

Dit wil zeggen dat de data met de hand werden samengesteld, hetgeen vergissingen in de hand werkte. Men kan als voorbeeld geven het stempel 'S.P.C.7' met de datum '4-VI/81' in plaats van '4-VI/18'. Op de volgende pagina volgt een overzicht betreffende de verkregen merken.

Volgens dit overzicht werden de stempels 17, 18 en 19 niet gedistribueerd, hetgeen ons voorkomt als een 'lapsus' van de herinnering van Ing. Serrão, toen hij de informatie aan het museum verschafte. Wij bezitten namelijk brieven met de stempels 18 en 19 erop van april, mei en juni 1918. Wij denken dat deze merken werden gebruikt bij de Postdiensten ter velde die de legereenheden ter diensten stonden, die het resultaat waren van de hergroepering van de 4e, 5e en 6e brigade van de 2e Divisie, na de verwoestende nederlaag die zij leden bij het opvangen het zwaartepunt van het Duitse offensief bij de slag van Lys op 9 april 1918. Wij denken dit omdat wij geen brieven kennen met stempels

voorafgaande aan deze datum.

nr.SPC	verkregen	(nog)bestaand	verloren gegaan: toevallig/09.04	onbruikbaar geraakt	weggedaan	uitgave
1	2	2				Frontstation 1
2	2	1		1		Frontstation 2
3	2	-		2		3e Brigade
4	2	2				1e Brigade
5	2	2				1e Divisie
6	2	2			1	H.Q. C.E.P.
7	2	2				Basis
8	8	6		2		Cen. Post v/d Basis
9	2	-	2			Ontschepingshaven
10	2	-		2		2e Divisie
11	2	-		2		4e Brigade
12	2	-		2		6e Brigade
13	2	1			1	2e Brigade
14	2	2				Opleidingzone
15	2	-		2		5e Brigade
16	2	2				Mat.depot v/d Basis
17	2	2				-
18	2	2				-
19	2	1	1			-
20	2	-	2			H.Q. 1e (cen. kwart.)
21	2	2				Bagagedepot
22	2	2				Inschepingshaven
23	2	2				Niet uitgegeven
24	2	-	2			Niet uitgegeven
25	2	1	1			Niet uitgegeven
26	2	1	1			Niet uitgegeven
27	2	2				Niet uitgegeven
totaal	60	36	9	11	2	2

Om deze reden zijn de stempels met nummer 2, 10, 11, 12 en 15 zeer schaars. Heel schaars en zelfs onbekend zijn de nummers 21 en 22, waarschijnlijk omdat ze nauwelijks zijn gebruikt. Derhalve kunnen wij de volgende groepen van zeldzaamheid in afnemende mate geven:

A - de nummers 17, 21 en 22;

B - de nummers 2, 10, 11, 12 en 15;

C - de nummers 1, 4, 16 en 20;

D - de nummers 3, 5, 6, 7, 9, 13, 14, 18 en 19;

E - nummer 8.

Nummer 8 is de meest voorkomende omdat het gebruik werd voor een verplicht transitostation. De volgende data limieten zijn vastgesteld:

S.P.C. 3 - 23.IV.17 tot 29.II.18

S.P.C. 5 - 20.V.17

S.P.C. 6 - 15.IV.17 tot 20.IV.17

- S.P.C. 7 - 24.XII.17 tot 10.III.19
- S.P.C. 8 - 'Transito'
- S.P.C. 9 - 21.I.18 tot 28.I.18
- S.P.C.11 - 4.IV.18
- S.P.C.13 - 18.VI.18 tot 12.VII.18
- S.P.C.14 - 8.VIII.17 tot 2.II.18
- S.P.C.18 - 29.IV.18 tot 20.XI.18
- S.P.C.19 - 24.V.18

De ontvangen en verzonden correspondentie werd behandeld op de wijze die het navolgende verslag van Ing. Serrão geeft, die de rang van kapitein verkreeg.

Ontvangen correspondentie.

Uit Portugal arriveerden dagelijks per trein koffers vol post. Dagelijks werden koffers ontvangen van het Franse civiele postnet en de Engelse Postbasis, die verbonden waren met de ECBP (Estação Central da Base Postal = Centrale Station van de Postbasis). Alles werd met de hand in koffers verdeeld. Eén koffer ging naar iedere S.P.C.. De koffers voor de ontschepingsbasis in Brest, de inschepingspost in Le Havre en het materiaaldepot te Calais werden per spoor verzonden; alle andere koffers gingen per auto.

Een vrachtwagen van de S.P.C. maakte dagelijks de volgende route:

ECBP te Boulogne > naar de S.P.C. van de Opleidingsbasis > naar de S.P.C. van de Generale staf > naar de Frontlinie van de 1e Divisie > naar de Frontlinie van de 2e Divisie.

Andere wagens van de S.P.C. maakten binnen het gebied van elke Divisie de route van de S.P.C. van de frontlinies naar de 4e Divisie (Generale Staf van de Divisie en van de 3 Brigades). De koffers werden in alle S.P.C. geopend, met de hand gesorteerd en overhandigd aan de postbestellers van de verschillende S.P.C.-eenheden in dagelijkse routine.

Uitgaande correspondentie.

Deze werd overhandigd aan de S.P.C. door de postbestellers, werden met de hand gesorteerd en volgde de zelfde weg in omgekeerde volgorde als aangegeven bij de 'ontvangen post'. Tussen elk station van een zone en tussen de diverse zones was er een dagelijkse postuitwisseling. De correspondentie die door de ECBP werd verstuurd, werd allen besteld na cencurering door de commissie die daarmee was belast.

De afstempelingen in Angola en Moçambique.

Omdat de situatie in Portugal niet strikt neutraal was en er hulp en faciliteiten werden verleend uit Afrika aan de Engelse troepen, begonnen al snel de grensincidenten te komen in het Noorden van Moçambique en het zuiden van Angola met de Duitsers, de toenmalige burens van deze landen.

Op 10 november 1914 verlieten de stoomboten 'Moçambique' en de 'Durbham Castle' de Taag-rede. De eerste expeditie naar Zuid-Angola werd gecommandeerd door Alves Roçadas; de tweede op weg naar Noord-Moçambique door Massano de Amorim.

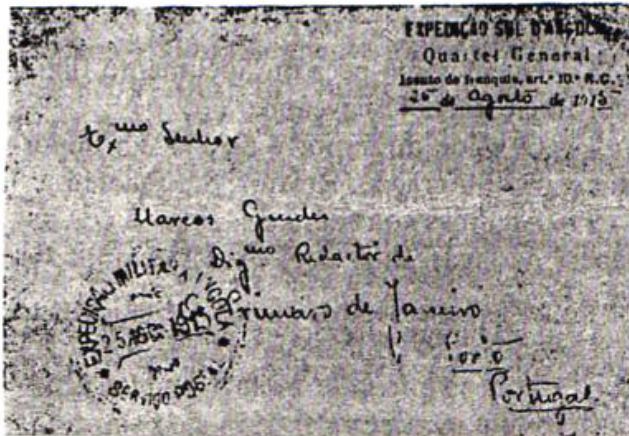
Zonder in historische details te willen treden wat betreft de militaire acties, vermelden wij slechts die gevechten die de meeste weerklank vonden: de slag bij Naulila in Zuid-Angola, een militaire post op de linkeroever van de rivier Cunene die administratief behoorde tot het district met dezelfde naam; de beetting van de driehoek van Kionga in Noord-Moçambique, het enige gebiedsdeel ten Zuiden van de rivier Rovuma dat nog in Duits bezit was.

In beide overzeese ex-provincies werd een militaire postdienst opgezet nauw verbonden met de civiele dienst. In beide gebieden profileerden de gezonden troepen van frankeervrijdom, overeenkomstig artikel 10o van het Reglement van de Postdienst ter velde. Om deze frankeervrijdom aan te geven werden speciale stempels gebruikt, waarvan wij de ons bekende zullen beschrijven. Deze stempels werden samen met de administratieve stempels gebruikt die specifiek zijn voor iedere militaire groepering.

De militaire postgeschiedenis heeft van de filatelisten niet de aandacht gekregen die zij verdiende, daarom is het aantal filatelistische stukken, waarover wij beschikken, beperkt. Bijna alles wat wij hebben is ongefrankeerd en waarschijnlijk is de correspondentie met zegels verloren gegaan. Uit het weinige hebben wij geprobeerd een inventaris op te stellen met behulp van architect Gil da Costa en Castanheira da Silveira.

Angola

Hierbij geven wij een brief van Moçâmedes met datum 25 augustus 1915 die het stempel heeft dat door de Postdienst gebruikt werd die in de stad was gevestigd, waarvan de haven dienst deed als basis voor maritieme hulp aan de militaire operaties. De afzender was Alfredo Guedes de Oliveira die als adres "Estação Postal Militar/Base Maritima/Moçâmedes" droeg en een stempel had van het Hoogste Commando van de strijdkrachten opererend in Angola. De brief heeft een aankomststempel van Porto met onleesbare datum.

Moçâmedes" droeg en een stempel had van het Hoogste Commando van de strijdkrachten opererend in Angola. De brief heeft een aankomststempel van Porto met onleesbare datum.

Wij laten nog een andere brief zien (volgende pagina) omdat die zo verschillend is van de vorige. Deze werd geschreven door majoor Alexandre M. Monção, van het 3e Bataljon Infanterie 18 in Moçâmedes. De brief werd overgegeven aan de Post van deze stad op 25 april 1915 en hij betaalde geen portokosten; aan de binnenkant van het Bataljonstempel staat met de hand aangegeven "I(sento) F(ranquia) Arto 10o R.P.C." (frankeervrijdom vanwege artikel 10 R.P.C.). De brief bereikte Porto met een onleesbaar aankomststempel.

De Postdienst beperkte zich niet bij het station van Moçâmedes alleen, zoals de postkaart weergeeft die wij hierna beschrijven. Deze werd geschreven op 18 januari 1915 ergens in Huila. Kwam binnen bij de Postdienst op 21 januari, zoals het stempel aangeeft en ging vervolgens door naar Lubango (Sá da

Bandeira) vanwaar hij werd verzonden met aankomst in Lisboa op 28 februari 1915. Wij weten niet wie het zwarte stempel "ISENTO DE FRANQUIA ARTO 10o REGto POSTAL CAMPANHA" (frankeervrijdom volgens artikel 10o van het Postdienst ter velde) heeft opgebracht, maar wij nemen aan dat het door de Postdienst van de Expeditie is geschied. Het valt op dat er een postbediende het stempel 'T' van strafporto toepaste vanwege het ontbreken van frankering. Dit werd echter geannuleerd door een inktstreep en de postkaart werd op de bestemming afgeleverd zonder strafport. Op de weinige door ons bekeken stukken zagen wij geen enkel teken van postcensuur op de militaire correspondentie, zelfs niet op de civiele postcorrespondentie.

Moçambique

In Moçambique was een zekere parallel met Angola. Zo werd de militaire correspondentie

voorzien van een stempel dat wij hier afbeelden (voorgaande pagina) en dat wij tegenkwamen met data van 17 augustus 1915 tot 22 maart 1916 in lila of violette kleur. Ongelukkigerwijs zijn onze exemplaren slechts fragmenten van enveloppen die op 'barbaarse' wijze blijken te zijn vernietigd. Dit zelfde stempel is bekend van de afstempelingen van de zegels van Kionga. Niet altijd genoten de militaire van frankeervrijdom zoals blijkt uit de briefkaart die wij hier weergeven. Deze kaart is geschreven in Mocimboa da Praia op 26 mei 1917 en toont een ander stempel dat wij tegenkomen tussen 14 juni 1916 en 30 november 1918. De kaart passeerde de Militaire Censuur zoals ons het ronde rode stempel aan de achterzijde toont. Wij kunnen het alleen getekend reproduceren. Men leest erop 'PASSOU PELA CENSURA' e

"EXPEDIÇÃO/A/MOÇAMBIQUE". Dit zelfde stempel komt voor op andere poststukken, waar de afzender de voorrang heeft genomen het administratieve stempel van de militaire eenheid erop te laten stempelen, waaraan met de hand de indicatie van frankeervrijdom is toegevoegd volgens de bepalingen van artikel 10 van het Reglement ter velde - 2e deel, Postdienst.

De Poststukken

Bestemd voor het gebruik door de voor het CEP gemobiliseerde militaire

werden verschillende poststukken uitgegeven, die vrij waren van frankering en waarvan hiervolgend enige bekende exemplaren worden getoond. Deze poststukken zijn maar weinig gebruikt, want heden ten dage zien wij veel meer particuliere enveloppen zonder frankeringen verzonden door militaire en zelfs postkaarten van de Franse en Engelse legers. Beginnen wij met het weergeven van de twee enige types van enveloppen, type A (zie afbeelding) en type B, met respectievelijk de afmetingen van ongeveer 138 x 94 mm en 149 x 115 mm.

De ene enveloppe is van wit papier en de andere van geelachtig papier. De plaat van enveloppe A diende om postkaarten te drukken nadat er op de 3e regel de beschrijving 'BILHETE POSTAL' was ingebracht met afmetingen van 54 mm (type C) en heeft de afmeting van 143 x 91 mm. Wij tonen nog een ander type in afbeelding

D, van een eenvoudige postkaart met afmeting 142 x 91 en in de

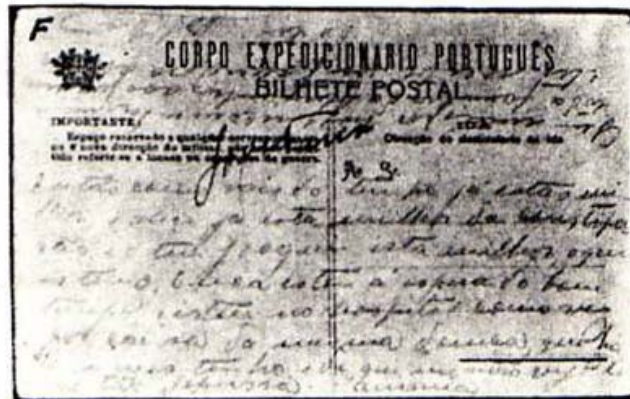

afbeelding/type E en F de de twee delen van de enige postkaart met antwoord die wij kennen zonder frankering met afmetingen 141 x 89 mm. Voor een nog duidelijker beeld van de details, raden wij het werk aan Cunha Lamas 'Bilhetes Postais de Portugal e Ilhas Adjacentes' aan. In het geval van de postkaart met antwoord

zonder frankering, maakte de militaire ook gebruik van het antwoordgedeelte waarbij de gedrukte instructies met handschrift zijn overschreven.

De rechterhelft (van de 'heenkaart') is bestemd om het adres van de (afzender) gebruiker te schrijven, waarschijnlijk om te vermijden dat de antwoorder zich zou vergissen of militaire geheimen zou prijsgeven. Op dit rechtergedeelte van de 'heenkaart' leest men "VOLTA (=terug)/Direccão do

des in aário na volta/Ao Sr./Nome../Posto../Regimento../Companhia, esquadrão ou bateria... no.../C.P.E./ FRANCE". Onderaan staat nog de noot: "Belangrijk (Importante)/Het (eigen) adres moet door de afzender worden vermeld ter vermijding vertraging van het antwoord". Ook het Portugese Rode Kruis gaf geïllustreerde postkaarten uit met de afmetingen 141 x 90 mm, voor het gebruik door de voor de C.E.P. gemobiliseerde militaire. Zo'n kaart wordt op de volgende pagina weergegeven. De postkaart heeft het stempel 'S.P.C.7' en is gedateerd 9 maart 1919, enige maanden na de ondertekening van de wapenstilstand op 11 november 1918.

Voor verdere details moet u het boek van Cunha Lamas raadplegen 'Inteiros Postais de Portugal e Ilhas Adjacentes' (pagina 119).

Postcensuur

Gedurende de tijd van de staat van oorlog met Duitsland was alle correspondentie onderhevig aan postcensuur, toegepast in Lisboa, Porto, Funchal, Angra do Heroísmo, Lorenço Marques, Beira en waarschijnlijk in Bissau en Praia. De censuur werd toegepast op alle postverkeer van en

HOSPITAL DA SOCIEDADE PORTUGUEZA DA CRUZ VERMELHA

C. M

C. E. P. BASE
FRANCE

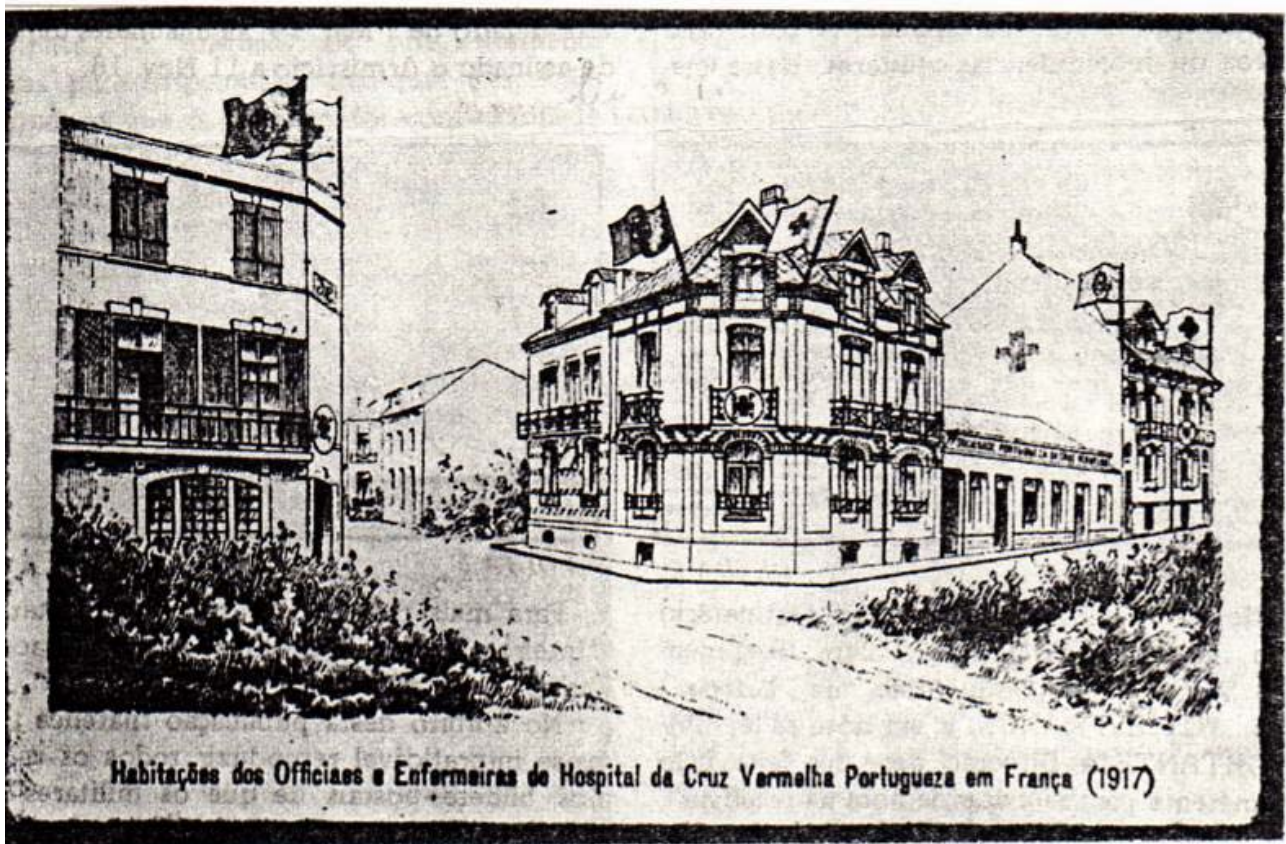
9.3.19

CORRESPONDENCIA

DIRECCAO

Meu Levy
 boceira - te hoje e ao Paul
 Assadum Ferreira Pinto
 Esta senhora ja me
 entugou e lefiscieira por
 vocis. Vai agora is que
 opreere ao Ray e Samuel.
 Batim qm utijam toue
 e tenham juiz.
 Anta bijos do pai e avo: Ray

Inveniss
 Levy Hernani F. Ferreira
 Rua de Mãe d'Água 49, 3.
 Lisboa
 Portugal

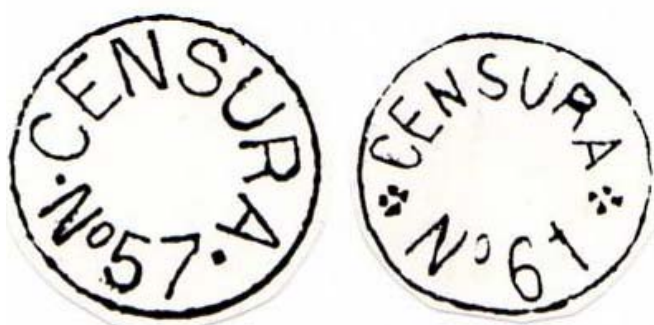
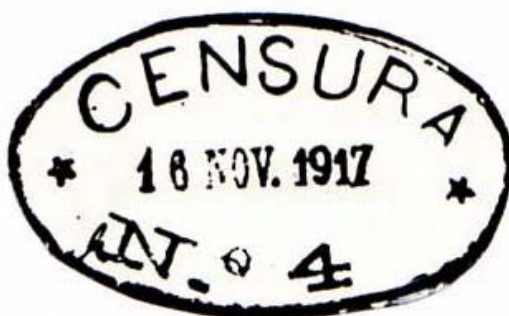
Habitaciones dos Officiaes e Enfermeiras do Hospital da Cruz Vermelha Portuguesa em França (1917)

naar Portugal en Moçambique. Ofschoon deze censuurdienst volkomen buiten de S.P.C. lag, geven wij toch hierbij de stempels die wij kennen. Zij bestaan alleen omdat er militaire operaties waren en op de correspondentie van de militaire stonden. Wij weten niet op welke data de censuurdiensten van kracht waren, maar zeker is dat de censuur in Lisboa en Porto tussen augustus 1916 en maart 1919 plaats vond. Dit valt af te leiden uit de gebruikte stempels.

Lisboa

De censuurdienst in Lisboa begon met een groot ellipsvormig stempel in gebruik te nemen, met volledig datum, hiernaast weergegeven. De kleur van de afstempeling komt voor in rood, violet, grijsblauw en groen en de datum wordt in de traditionele vorm weergegeven, echter met het jaar in 4 grote cijfers en de maand in gewone afkorting. De afkorting 'MARÇ' en 'AGOS' komt nog voor ipv 'MAR' en 'AGO'. Het hoogst bekende nummer is 75 dat aangetroffen werd tussen 15 augustus 1916 en 21 november 1917.

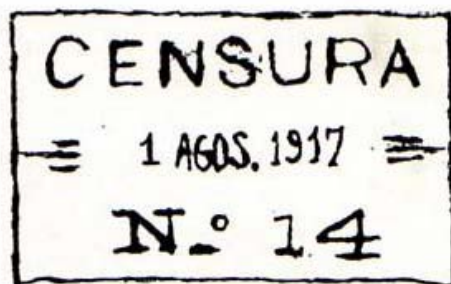

Hierna volgde het gebruik van het hiernaast weergegeven stempel, zonder datum, dat wij voor het eerst zagen op een briefkaart verzonden uit Frankrijk op 20 november 1917 die enkele dagen later in Lisboa moet zijn aangekomen. De opdruk is altijd in de

zwarte kleur en wij komen de hier aangegeven 2 variaties tegen, enigszins verschillend, met nummer 81 als hoogst bekende. In het Museum van de C.T.T. bevinden zich de nummers 17, 20, 52 en 57.

Porto

De aankoop van een partij brieven, verzonden uit Rio de Janeiro naar Porto en Lamego, in de jaren 1915 tot 1923, levert een belangrijke bijdrage aan de studie van gebruikte stempelingen door de commissie van Postcensuur in Porto werkzaam. In deze stad begonnen de Censoren gedateerde stempels te gebruiken van het

op de vorige pagina weergegeven type, gelijk aan die van Lisboa, maar met een rechthoekige vorm; nummer 54 was het hoogst aangetroffen nummer, gedrukt in violet, blauw of violetgrijs. De versiering van de stempels 13 tot 27 verschillen van die van de stempels 46 tot 54 (midden zijkanten) zoals wij weergeven in de afbeeldingen.

Wij weten niet tot welke type de afstempelingen van nummers 28 tot 45 en 1 tot 12 behoorden, als ze al bestonden. Omdat de afmetingen van het stempel zo groot waren dat her slechts een klein stukje op de enveloppe vrij liet voor de adressering, was het ons niet mogelijk één

enkel exemplaar te vinden dat compleet was. Toch hebben wij ondanks deze moeilijkheid toch een foto gekregen voor een van de types in bijzonder goede toestand, hoewel bevuurd met vreemde sporen. Wij brengen tot uw attentie de waarschijnlijke mogelijkheid dat de stempels geen complete serie van opeenvolgende nummers hadden want die van Porto en Lisboa werden afwisselend gebruikt. Om tot een gewenste conclusie te komen, geven wij hierbij de nummers die wij hebben gezien:

Lisboa ovaal : 2, 3, 4, 6, 8, 34, 43, 65, 75

Porto : 13, 14, 17, 19, 20, 21, 27, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 54.

Omdat het tweede ronde type van Porto niet genummerd was, kunnen wij aannemen dat het overeenkomstige ronde Lisboa stempel opeenvolgende nummers heeft, waarvan wij kennen :

4, 6, 7, 8, 15, 17, 20, 24, 28, 29, 32, 34, 35, 40, 41, 42, 45, 48, 52, 57, 61, 81.

Als oudste datum is 21 augustus 1916 gevonden, waaruit blijkt dat de brieven van juli en eerdere data geen censurstempels hadden. De laatste datum is 13 oktober 1917 waarna altijd het ronde stempel van Porto verschijnt, zoals hierbij weergegeven en dat altijd in het zwart voorkomt. Het stempel heeft twee cirkels waar tussen te lezen staat "PASSOU PELA CENSURA"

en is versierd met een ster met 5 punten; in het midden staat "PORTO". De brief werd verzonden door de post van Canelas (do Douro) op 12 april 1918 en werd bezorgd aan een dokter van de C.E.P. in Frankrijk, zonder het ontvangststempel (S.P.C.8.). Het stempel Pt2 verschijnt op brieven die ontvangen zijn tussen 11 november 1917 tot 23 maart 1919. Wij kunnen hieraan toevoegen dat brieven ontvangen na 5 april 1919 en later geen

censuurstempels hebben. Wij kunnen derhalve vaststellen dat de censuurdienst van Porto plaatsvond tussen augustus 1916 en maart 1919. Terloops merken wij nog op dat de frankeerwaarde 3 1/2 Centavos was, de binnenlandse frankeerwaarde tussen 10 maart 1918 en 12 juni 1919 volgens beslissing van het Ministerie van Arbeid.

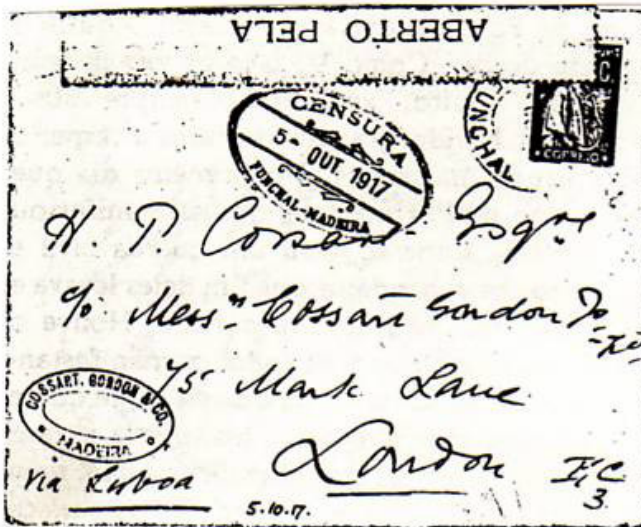
Het lijkt het ons tevens interessant een brief uit Rio de Janeiro van 29 maart 1916 te citeren, waarin een curieus detail staat dat een kleine geschiedenis schrijft, hetgeen in alle tijden zo ondergewaardeerd wordt. "Hier is er nog wat nieuws. De kranten hier hebben enorme ophef gemaakt over het feit dat Portugal in de Oorlog is getreden. Het is hier het onderwerp van de dag. Zoals u weet overdrijven de kranten hier erg, altijd 50% meer. Er zijn hier grote betogingen geweest met betrekkingen tot Portugal en de oorlog. op de eerste dag dat een groep Portugezen zich in de Avenida da Central manifesteerde, zag een Guarda Civil deze groep, pakte van één van hen de vlag af en verscheurde deze. Ik hoef je niets te vertellen. De hel brak los en alle betogers gingen er tegen in en sloegen de Guarda Civil bijna dood; hij moest met hulptroepen worden afgevoerd. Daarna kwam er een cavalerie macht om het volk, dat groot in aantal was, te verspreiden. Her en der zijn er grote betogingen geweest, waarbij de politie niet meer optrad. De betrokken Guarda Civil die geslagen was, werd gezonden door een commissaris Bering die de zoon van een Duitser is en er de pest in had, maar de kranten keerden zich heftig tegen hem. Laatst was er een betoging voor de geallieerden. Nooit was er zoveel volk op de been in de Avenida, van de Rua do Ouvidor tot Abrama was het afgeladen; nooit zag ik zoveel mensen. Ze zeggen dat er hier weinig Portugezen zich manifesteren, maar op die dag leken het wel mieren, want zelfs Brazilianen raakten over hun toeren en velen van hen gaven zich op als vrijwilligers om naar Portugal te gaan en zich met de Portugezen te verenigen om samen aan de kant van de geallieerden te strijden en het Duitse ras te vernietigen. Ook hebben vele Portugezen zich vrijwillig aangemeld om voor het vaderland te gaan strijden en het lijkt mij voor zover ik kan beoordelen dat ik ook moet gaan. Wat vindt u ervan? Ze zeggen dat diegenen die afgekeurd werden opnieuw worden gekeurd. Is dat zo? Vertelt u mij wat er aan de hand is, zodat ik min of meer op de hoogte raak". Hier eindigt de weergave van deze brief.

Wij kunnen resumeren in het navolgende overzicht de gebruiksdata van de stempels:

Lisboa 'Ovaal'	- 15 augustus 1916 tot 21 november 1917;
Porto 'Rechthoek'	- 21 augustus 1916 tot 13 oktober 1917;
Lisboa 'Rond'	- november 1917 tot 20 april 1919;
Porto 'Rond'	- 11 november 1917 tot 23 maart 1919.

Funchal

Zoals in Lisboa en Porto begon ook in Funchal de Postcensuur toegepast te worden, met het stempel hiernaast weergegeven met de datum zoals zichtbaar is op de afbeelding (uit de collectie van George Pearson). Het stempel is gemaakt van rubber en had een violette kleur. Om de gecensureerde brieven af te sluiten werd een gegomd wit strookje gebruikt met de teksten in zwart.

Na enige maanden verving de Censuurdienst van Funchal het gedateerde stempel door een ander cirkelvormig stempel met de woorden "PASSOU PELA CENSURA/FUNCAL", zoals de weergegeven brief aanduidt. Verzonden uit Funchal op 31 maart 1919.

Angra do Heroismo

Hier beperkt zich onze kennis tot een postkaart van het Rode Kruis, hierbij weergegeven, waarop het stempel "CENSURADO/9 JAN 1917" staat, zonder een teken van de censor.

De briefkaart werd door een Duitse gevangene geschreven gedetineerd in de "Depósito/de/Concentrados alemães/Na/Ilha Terceira". De kaart passeerde de Franse censuur op weg naar Duitsland. Met de datum 8 februari 1917 werd hetzelfde stempel gebruikt op een briefkaart van de C.V.P. vanuit

Lisboa bestemt voor een gevangen echtpaar in het genoemde kamp, hetgeen betekent dat ingaande en uitgaande post werd gecensureerd.

Beira en Lourenço Marques

Het weinige dat wij weten komt voort uit het toevallige tegenkomen van betreffende stempels die hiernaast zijn weergegeven. Ze komen zelden voor.

Bissau

Naast het zwarte stempel van Bissau op de hiernaast weergegeven zegel, staat tevens op de zegel een violette afstempeling met de woorden "... Pela Cen..." met datum in het centrum van de ellips die het stempel omgeeft. Omdat het niet overeenkomt met enige bekende censuurstempeling nemen wij aan dat dit gebruik werd in Guiné of Cabo Verde.

Krijgsgevangenkampen

De Portugese militairen die gevangen genomen waren en in een kamp van Karlsruhe (Baden) waren gegroepeerd, was het toegestaan postkaarten zonder frankering te verzenden, waarvan wij een voorbeeld geven in de afbeelding van een postkaart via de post verzonden. Djalme de Azevedo, een onderluitenant schreef zijn verloofde. Op de kaart zien wij de stempels:

"Kriegsgefangenensendung", wat wil zeggen krijgsgevangenenpost, in één lijn in violette kleur. Een ander rond stempel ook in violet vertaalt men met "Gelezen en goedgekeurd / F.a.Karlsruhe/ Krijgsgevangenkamp voor officieren. De postkaart kwam bij de postdienst van Baden op 23 maart 1918 ging via

Londen op 7 mei, naar Porto Central op een niet leesbare datum. Er was geen censuurstempel van Lisboa of Porto. De Duitse residenten die in het kamp van Ilha Terceira gedetineerd waren, met de naam "Concentratiekamp van Duitsers op Ilha Terceira" werd toegestaan via de normale post of via de C.V.P. berichten sturen waarbij men van 'particuliere' postkaarten van dit waardige instituut gebruik maakte. Het kamp behoorde tot de "Commission Portugaise des Prisonniers de

Guerre" in Lisboa en werd beheerd door de Delegatie in Angra do Heroismo, die in zekere mate onder het militaire commando van de Azoren viel dat toen in Angra gevestigd was. De "Commission Portugaise des Prisonniers de Guerre" was onderdeel van het Portugese Rode Kruis en belaste zich ermee correspondentie ongefrankeerd in de handen te laten komen van de Portugese gevangenen in Duitse kampen zoals de enveloppe hier weergegeven laat zien.

Suplementen

Gedurende het verblijf van de TrainingsDivisie in Tancos, werden daar de 'Instructies voor de Postdienst ter velde', goedgekeurd in 1912, geëxperimenteerd. Er werd daartoe een Postdienst opgericht die de uitgaande post van een stempel voorzag dat wij hiernaast hebben afgebeeld. Omdat er toen geen gelegenheid-(herdenkings)zegels in omloop waren vinden wij het stempel op de Cereszegels van 1 C. en 2 1/2

C., de normale frankeerwaarden voor brievenpost in die tijd, en ook op de poststukken, omdat de militairen in opleiding geen vrijdom van frankeerwaarde genoten. Echter werd aan alle C.E.P. onderdelen die in Frankrijk gemobiliseerd waren frankeervrijdom gegeven. Eveneens genoten de militairen van de hulpdiensten van frankeervrijdom voor hun verzonden correspondentie, volgens de voorschriften artikel 10o van het Post Reglement te velde, waarvan getoonde brief het bewijs is.

Deze werd verzonden van de Kruiser Pedro Nunes. Anderzijds beschikte het Ministerie van Arbeid dat voor particuliere correspondentie, die verstuurd werden vanuit Portugal en de Ilhas(eilanden) waar personen die deel uitmaakten van de C.E.P., de nationale posttarieven werden toegepast: elke brief kostte 2 1/2 C. tot 9 maart 1918 en 3 1/2 C. vanaf 9 maart 1918;

de postkaarten in de zelfde periode kostten respectievelijk 1 en 2 C.

Omdat het de militairen van de C.E.P. verboden was van de civiele post gebruik te maken, om te vermijden dat er militaire geheimen vermeld zouden worden en de censuur zou worden ontlopen, was de correspondentie via de S.P.C. enorm van omvang, waarbij men van gewone particuliere enveloppen gebruik maakte en van allerlei postkaarten tot aanzichtkaarten toe.

De zelfde graad van zeldzaamheid hanterend voor ieder S.P.C.-merk, kunnen wij de navolgende nieuwe overzicht geven :

<u>S.P.C. nr.</u>	<u>data</u>
3	23-IV-17 tot 5-IV-18
4	29-V-17
5	20-V-17
6	24-XII-17 tot 10-III-19

7	24-XII-17 tot 10-III-19
8	doorvoer (tránsito)
9	20-I-18 tot 28-I-18
10	5-XII-17 tot 6-I-18
11	12-IX-17 tot 4-IV-18
12	11-XII-17
13	2-V-17 tot 25-III-19
14	15-VII-17 tot 25-III-19
18	30-IV-18 tot 20 XI-18
19	24-V-18

De correspondentie die verstuurd werd vanuit Frankrijk werd normaliterwijze gecensureerd bij de eenheden en de censor gebruikte een stempel van halfrond formaat in het rood, groen of violet*. Niet alle correspondentie werd bij de eenheid gecensureerd. Een gedeelte waarbij alle groene enveloppen (die wij B noemen) werd gecensureerd op de 'Repartição Central' (= Centrale Postkantoor)

van de basis, waar men een rond stempel in het zwart gebruikte met de woorden 'PASSOU PELA CENSURA', zoals weergegeven in de afgebeelde brief. Ter bevestiging kunnen wij nog zeggen een ander exemplaar met hetzelfde stempel te bezitten, een enveloppe verzonden van de 2e Groep van Zware Artillerie,

welke via de Engelse post van Winchester op 16 november 1917, Lisboa op 5 december 1917 bereikte om 3 uur 's-middags. Enkele families dachten dat de frankeervrijdom wederzijds was en zij verzonden hun correspondentie naar Frankrijk zonder frankering. Dit valt op te maken uit de afgebeelde brief (volgende pagina) die uit Braga werd verzonden naar kapitein Angelo João Taveira Morais, van de Generale Staf van de 4e Infanterie Brigade, waarop als interessant detail het aankomststempel S.P.C.11 staat, hetgeen een bevestiging is van de kaart van de merkendistributie die wij al hebben gepubliceerd. Omdat de brief ongefrankeerd was, staat er het stempel 'T' op, van de strafport, waarschijnlijk opgebracht door de post te Braga. Na censurering in Porto werd de brief in een gesloten koffer naar betaald.

Naschift

In dit artikel beschreven wij een brief-biljet, verzonden van de C.E.P. in Frankrijk naar een adres in Santarem. Deze brief heeft een rond stempel met de woorden 'PASSOU PELA CENSURA' en werd - volgens ons - gecensureerd door het Centrale Postkantoor van de basis van de C.E.P..

Hieronder ziet u een briefkaart die verzonden werd uit Caldas da Rainha op 28 februari zonder jaarindicatie. Zoals de afbeelding aangeeft werd de kaart gericht aan de overleden en beroemde filatelist Carlos George, die toen in Badajoz

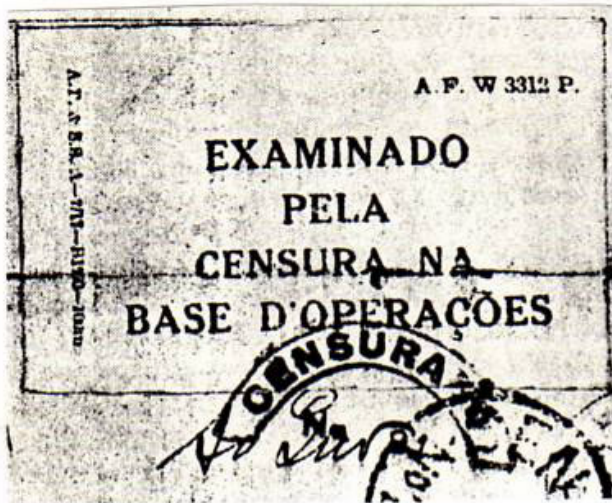
woonde; hetgeen betekent dat het censuurstempel moet zijn aangebracht

in Lisboa en dus niet bij de C.E.P. in Frankrijk, zoals wij eerder dachten. De correspondentie die op de basis van de C.E.P. gecensureerd werd,

had een halfcirkelvormig stempel met het overeenkomstige nummer (91).

De brieven werden gesloten met een wit etiket met het rode opschrift 'EXAMINADO PELA CENSURA NA BASE D'OPERAÇÕES' (= 'onderzocht door de censuurdienst op de operationele basis').

**Jan van Gerwen en
Frits van Beekum.**

Al voor de oprichting op 11 april 1987 was **Jan van Gerwen** één van de stimulerende personen die onze vereniging heeft helpen oprichten en nu op dit (hoge) niveau heeft geplaatst. Geen taak is/was voor hem te veel en/of onmogelijk. Aangezien hij geen bestuursfunctie bekleed, gaat hij - naar mijn mening - helaas op in onze 'leden-massa', maar ten onrechte. Ik wil dan ook van deze gelegenheid gebruik maken om Jan van Gerwen te bedanken voor zijn geweldige inzet..

Al jaren maken/schrijven wij artikelen inzake de Portugese filatelie, waarvoor veel onderzoek en/of studie (dus tijd) noodzakelijk is/was. Door zijn grote inzet kwamen wij er - tot nu toe - altijd uit en ik hoop nog vele jaren met Jan te kunnen samenwerken/onderzoeken /studeren/schrijven.

Frits van Beekum.

Cuba: de emissie van 1862.

Zijn de vervalsers verslagen?

DOOR: HANS VINKENBORG.

In dit artikel wil ik u graag iets vertellen over de eerste Cubaanse emissie die specifiek was afgestemd op lokale frankering binnen de stad Havana. Voordat ik dat doe zal ik u echter iets moeten vertellen, over een emissie van 1860 die in Spanje is verschenen.

De Spaanse emissie van 1960.

In Spanje verscheen op 1 februari 1860 een serie van 6 zegels die in de catalogus is te vinden onder Ed.nrs. 51 t/m 56. De waarden bedroegen resp. 2, 4, 12 en 19 cuartos en 1 en 2 Real. Als afbeelding nr. 1 bij dit artikel ziet u een afdruk van het cliché waarmee alle zegels uit deze serie gedrukt zijn; alleen de waarde-aanduiding varieerde per zegel. Deze serie staat tegen forse bedragen in de catalogus genoteerd, waarbij de zegel van 19 cuartos nog eens extra naar boven uitschiet met een waarde van ruim f. 3.000,- ongestempeld. Deze uitschieter is een gevolg van het

feit dat slechts 15.000 zegels van 19 cuartos zijn gedrukt omdat alleen ¹ het posttarief tussen Spanje en België in die jaren 19 cuartos bedroeg.

Deze serie is de eerste die op gekleurd papier is gedrukt bij de FNS te Madrid. Het ontwerp is van de vaste graveur Don Jose Perez Varela. De zegels zijn ongetand, zonder watermerk en gedrukt op platen met 200 clichés per plaat verdeeld in 2 groepen van 100 met enige tussenruimte tussen de beide groepen die elk gerangschikt waren in 10 rijen met 10 clichés.

Alhoewel geen bewust aangebrachte 'graveurcode' bekend is, kan een echt zegel herkend worden aan het feit dat de witte parel in de uiterste rechterbovenhoek aan de bovenzijde uit het zegelbeeld zou steken als deze helemaal zou zijn afgebeeld. Geen van de bekende vervalsingen heeft dit kenmerk.

Omdat ik hier niet veel meer over deze emissie wil zeggen, verwijs ik u graag naar de Unificado catalogus voor een compleet overzicht van bekende kleur- en papiervariëteiten, drukfouten, de 'barrados' versie en een getande versie van enkele van deze zegels en voor de Spaanse en zelfs Franse stempels die op deze zegels bekend zijn. Wilt u een compleet overzicht van alle vervalsingen dan verwijs ik u graag naar het boek van Dr. Blas ('Manual del Experto en Sellos de Correos de Espana') waarin alle bekende vervalsingen van deze Spaanse zegels worden beschreven.

De Cubaanse emissie van 1962.

Enige tijd na het verschijnen van de Spaanse serie is in Madrid met hetzelfde cliché ook nog een Cubaanse zegel gedrukt, die in 1862 is verschenen. Omdat hetzelfde cliché gebruikt is, is b.v. het gemelde echtheidskenmerk eveneens gelijk. Deze zegel is in de catalogus onder Cuba terug te vinden als Ed.nr. 11 en een voorbeeld van deze zegel wordt bij dit artikel getoond als afbeelding nr. 2. →

De zegel heeft een waarde van 1/4 'Real de Plata Fuerte' en hij is zwart van kleur. De in de koloniën gebruikte 'Real de Plata Fuerte' is 2½ keer zoveel waard als de in Spanje/Castilië gebruikte 'Real de Vellon'.

De reden dat deze zegel verscheen is een gevolg van het invoeren van een speciaal laag posttarief van 1/4 Real de PF dat alleen binnen de stad Havana van toepassing was. Tot op dat moment had de minst dure zegel een nominale waarde van 1/2 Real de PF.

Deze zegel bestaat op zowel wit papier als op vergeeldbruin papier en hij is niet in andere koloniën gebruikt.

De zegel is zeldzaam op brief want er zijn slechts weinig exemplaren uit dit lokale postverkeer bewaard gebleven. Voor een afbeelding van deze zegel op brief verwijs ik u graag naar bijgaande afbeelding nr. 3.

Alhoewel de Edifil catalogus meldt, dat er zelfs 'bisectado' exemplaren van deze zegel bekend zijn, meen ik dit te mogen betwijfelen omdat er geen afbeeldingen en geen prijsnoteringen bekend zijn ('bisectado' = schuin doorgeknipt en dus maar voor de helft op brief gebruikt). Een tweede reden dat ik betwijfel of een 'bisectado' versie ooit bestaan heeft,

is het feit dat er geen enkel tarief lager was dan de 1/4 Real de PF die binnen de stad Havana gold, zodat de verzender per definitie te weinig zou hebben gefrankeerd.

Voor het verdere verloop van dit verhaal is het noodzakelijk dat ik nog enige opmerkingen over het zegelbeeld maak. De zegel heeft fijne horizontale achter-grondlijntjes op nagenoeg alle plaatsen buiten de middencirkel waarin koningin Isabel II (naar links kijkend) staat afgebeeld. Bovendien is aan alle 4 de randen van de zegel een rij gelijke, keurig ronde witte pareltjes te zien met in ieder pareltje een 'half maantje' waardoor enige schaduwwerking wordt gecreeerd. Deze pareltjes staan op onderling gelijke afstand van elkaar en met enig geduld is vast te stellen om hoeveel parels het gaat: links 44, rechts 43, boven 36 en onder eveneens 36 parels.

De parels die precies in een hoek staan zijn daarbij in beide richtingen meegeteld. Inmiddels voelt u al aankomen hoe dit verder gaat.

Vervalsing van de Cubaanse emissie van 1862.

De vervalsers moeten gedacht hebben: 'wat in Spanje kan, kan in Cuba ook' en zij hebben deze zegel vervalst zoals blijkt uit de afbeelding nr. 4 bij dit artikel. Het gaat gelukkig om een slechte vervalsing die een 'blind paard' nog kan herkennen. Het zegelbeeld is ruw en met weinig gevoel voor detail uitgevoerd, de horizontale achtergrondlijntjes zijn niet overal parallel en op veel plaatsen gebroken, de letters zijn van ongelijke grootte en de rozetten naast de waarde aanduiding lijken niet eens op de originelen. De parels aan de 4 zijden bestaan alleen uit witte punten zonder schaduw-maantje en de aantallen zijn anders: links 27, rechts 29, boven 23 en onder 24 'parels'. Deze op wit papier gedrukte vervalsing kocht ik vorig jaar voor een luttel bedrag op de veiling van KSP en dit ongebruikte exemplaar was dus blijkbaar in Nederland bij één van u terecht gekomen. In de Edifil en/of Unificado catalogus komt geen prijsnotering voor deze valse zegel voor. Normaal gesproken zou hier het verhaal moeten eindigen, ware het niet dat zich iets bijzonders heeft voorgedaan zoals hierna zal blijken.

Zijn de vervalsers verslagen?

Toen ik vorig jaar (notabene) in Amsterdam op de woensdagmiddag postzegelmarkt stond te speuren naar Spaans koloniale zegels vond ik tot

mijn verrassing de 3 zegels die als afbeelding nr. 5 bij dit artikel worden

getoond. Bij nadere bestudering zal u blijken dat deze 3 zegels precies hetzelfde zegelbeeld hebben dan de hierboven beschreven zegels uit Spanje en uit Cuba. Ze waren verschillend geprijsd voor slechts enkele guldens per stuk. Aangezien ik wist dat er maar 1 zegel (met een waarde van 1/4 Real de PF, zie hierboven) in de catalogus onder Cuba voorkwam heb ik voorzichtig geïnformeerd waarop deze verschillende prijsnoteringen waren gebaseerd. De verkoper hield vol dat deze zegels 'gewoon' in de catalogus vermeld stonden en het leek mij op dat moment passend om hierover niet met hem verder in discussie te gaan.

De zegels komen zoals ik al vermoedde in geen enkele mij bekende catalogus voor en toch kan ik u er meer over vertellen.

In het in 1982 verschenen boek 'Handbook of Cuba, Part 1, The Spanish Dominion' van W. Jones en R.J. Roy staat namelijk het volgende vermeld. Vervalsers hebben in Spanje een 4-tal zegels met Cubaanse waarde-aanduiding (dus in Real de Plata Fuerte) gedrukt, en wel als volgt:

- 1/4 Real de PF - zwart - op dik, hard helder geel gekleurd papier
- 1/2 Real de PF - groen - op helder zalmkleurig papier
- 1 Real de PF - blauw - op helder zalmkleurig papier
- 2 Real de PF - rood - op magenta (paarsrood) gekleurd papier.

Het verschil met de originele zegels is dat die typografisch en deze lithografisch gedrukt zijn en er kan nog bij vermeld worden dat ze alle 4 een gelijke afbeelding hebben. De aantallen parels zijn als volgt: links 29, rechts 27, boven 27 en onder 31 parels (waarbij de parels in de hoek weer naar beide zijden worden meegeteld).

De parels zijn niet allemaal even groot en soms ovaal en het schaduw 'halve maantje' in iedere parel is meestal een streepje of een punt. De horizontale achtergrondlijntjes zijn niet fraai maar de rozetten naast de waarde-aanduiding zijn weer wel van redelijke kwaliteit.

Naar verluidt was de Spaanse overheid aanvankelijk inderdaad van plan om een serie van 4 zegels voor Cuba te drukken, analoog aan de eerder verschenen serie in Spanje. Blijkbaar heeft dit de vervalsers aan het werk gezet, die, toen hun werk af was, het voor hen onaangename bericht moeten hebben gekregen dat de emissie geen doorgang zou vinden, met uitzondering van de 1/4 Real de PF zegel. Omdat de 'echte' zegels werden teruggetrokken, kun je de 'valse' niet langer vals noemen, want iets is alleen vals als er ook een echte bestaat. Dit verschijnsel van de 'onechte vervalsing' wordt in het angelsaksisch 'bogus' genoemd, een nederlands woord is mij hiervoor niet bekend.

Alhoewel de Spaanse overheid hier de 'ervalsers' te slim af lijkt te zijn geweest, gaven de 'ervalsers' zich nog niet gewonnen want zoals u kunt zien, zijn alle 3 de zegels postaal gebruikt. Voor zover is na te gaan zijn de -onleesbare- stempels 'echt' zodat uiteindelijk de overheid die deze 'niet bestaande' zegels in het postale verkeer heeft geaccepteerd, de verliezer is geworden. En daardoor zijn de 'ervalsers' dus niet verslagen.

TITEL: ESTUDIO SOBRE LA PRIMERA EMISION POSTAL DE ANTILLAS ESPANOLES

('Studie over de eerste emissie van de
Spaanse Antillen')

SCHRIJVER: J.L. GUERRA ASUIAR, LA HABANA,
CUBA.

door: Hans Vinkenborg.

In deze boekbespreking wil ik graag aandacht schenken aan een boek dat al in 1976 is verschenen, maar nog niets aan actualiteit heeft verloren. Het is verschenen in de reeks 'Cuadernos del Museo Postal Cubano' welke alle zijn geschreven door de (inmiddels overleden) heer Guerra Aguiar. Deze was vanaf 1960 Directeur der Posterijen van Cuba en vanaf 1965 Directeur van het Nationale Postmuseum in Havana en uit

dien hoofde kon hij beschikken over een schat aan materiaal en een uitgebreid contacten netwerk. Hij heeft veel gepubliceerd en ik zal in de toekomst wellicht vaker op zijn werken terugkomen. Van het hier behandelde boek is een uittreksel van maar liefst 8 bladzijden opgenomen onder 'Antillas' in de zojuist verschenen nieuwe Unificado catalogus deel III inzake de Spaanse koloniën hetgeen gezien kan worden als een 'formele' erkenning van de waarde van de Cubaanse publicatie.

Het onderhavige boek is grotendeels full-color gedrukt en o.m. bij Laiz in Madrid bestelbaar. Het gaat uitsluitend om de serie van 3 verschillende waarden waarvan hierbij een afbeelding wordt getoond (afbeelding 1).

Het interessante aan deze zegels is de veelheid van catalogusnummers a.g.v. papier- en kleurverschillen en drukafwijkingen, hetgeen hierna zal blijken. De informatie in het boek is uitsluitend gebaseerd op documenten uit de archieven in Cuba, omdat de documenten in de archieven van de Fabrica Nacional del Sello in Madrid (FNS, de latere FNMT) tijdens de Spaanse Burgeroorlog door brand zijn verwoest. Ik zal per hoofdstuk samenvatten wat in dit boek wordt gemeld. Na de boekbespreking geef ik u voor een beter begrip nog een aantal aanvullende opmerkingen.

I. Inleiding/Algemene opmerkingen.

Per decreet van 1-9-1854 werd vanuit Madrid afgekondigd dat in de Spaanse koloniën met ingang van 1-1-1855 postzegels in gebruik zouden worden genomen. Gemeld werd dat deze dienden om de verschuldigde porto bij vooruitbetaling te laten voldoen door de afzender, hetgeen tot op dat moment nog niet gebruikelijk was. Samen met een circulaire van 8-12-1854 werden afbeeldingen gezonden naar de koloniën maar het

duurde nog tot april 1855 voor de eerste postzegels Cuba voor verdere distributie bereikten.

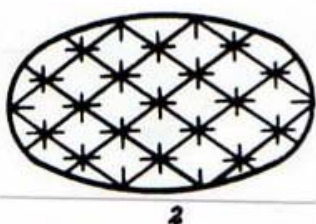
Deze 1e zending is in de catalogi terug te vinden onder Antillas Ed. nrs. 1 t/m 3. De zegels tonen een afbeelding van de buste van koningin Isabel II die naar rechts kijkt met daar omheen een cirkel bestaande uit 73 witte parels. De zegels zijn ongetand en het zegel-beeld heeft de afmeting van 18,5 bij 22,5 mm.

Het gebruik bleek een groot succes en een tweede partij werd besteld die in September 1855 in Cuba arriveerde. Deze 2e zending had als afwijking dat de zegel van 2 Real nu donker oranje was i.p.v. donker karmijnrood zoals in de 1e zending. Omdat deze 2e zending alleen in Cuba is gebruikt, worden deze 3 zegels met afwijkende kleur in de catalogi alleen onder Cuba vermeld als Ed.nrs. 1 t/m 3.

De zegels werden bij de FNS te Madrid gedrukt en zijn gemaakt met dezelfde cliché's waarmee ook de Spaanse zegels Ed.nrs. 39 t/m 50 zijn gedrukt, met dien verstande dat de Spaanse zegels in 'reales de Vellon' luiden, terwijl de koloniale zegels in 'reales de Plata Fuerte' luiden; deze laatste 'reales' waren 2½ keer zo veel waard (en 9 'reales de Plata Fuerte' = 2 escudos = 1 peso).

De zegels van 1/2 Real zijn niet naar de kolonie Filipinas gestuurd, omdat het minimum posttarief daar 1 Real was; in de catalogi staan onder Filipinas dus alleen de 1 en de 2 Real zegels vermeld (als Ed. nrs. 6a en 6b).

Tegelijk met de 1e zending zegels naar de Antillen werden 146 'mudo' stempels van het type 'parilla' meegezonden, waarvan hierbij een afdruk

wordt getoond (afbeelding 2, voor een compleet overzicht van de gebruikte stempels verwijs ik gaarne naar de Unificado catalogus). Het gebruik in iedere afzonderlijke kolonie is alleen te herkennen aan het stempel als er tenminste een datum- en plaatsnaam stempel gebruikt werd,

hetgeen lang niet altijd gebeurde.

Naast de officiële en de lokale stempels werd vooral in de beginjaren nog veelvuldig gebruik gemaakt van z.g. penvernietiging, het ongeldig maken van de zegel d.m.v. een strek inkt met de pen. Deze vorm van ontwaarding kwam vooral voor bij massavernietigingen in de volgende gevallen:

- buitenlandse post vanuit Cuba werd in de begin-jaren nog niet altijd van zegels voorzien en de porto- en vrachtkosten werden door de buitenlandse PTT's dan bij de ontvanger geïnt; een deel van dit cash

- ontvangen geld werd door de buitenlandse scheepvaartmaatschappijen naar Cuba vervoerd ter vereffening van de schuld waarmee dan alsnog 'en masse' zegels werden gekocht die direkt door de Correos met inktstreken werden vernietigd,
- kleine postkantoren en agentschappen vernietigden veelal per pen bij gebrek aan een stempel; deze vernietiging was dan echter niet een horizontale of verticale streep maar in de vorm van een diagonaal kruis,
  - post die binnen Cuba over grote afstand moest worden vervoerd ging vaak per vrachtboot langs de kust wegens de nog slechte infrastructuur op het 1.200 km lange eiland zelf; bij deze post per vrachtboot ('correos por vapor de cabotaje') werden de zegels aan boord vernietigd door een groot aantal horizontale en verticale penstreken per zegel,
  - bij massaverzending (b.v. kranten) en bij fiscaal gebruik.

Het gebruik van de zegels in de Antillas was gebaseerd op de volgende officiële posttarieven die tegelijk met de invoering van de eerste zegels in 1955 werden afgekondigd:

<u>bestemming:</u>	<u>enkele brief</u> <u>(1/2-onza):</u>	<u>dubbele brief</u> <u>(+ 1/2-onza):</u>	<u>extra tarief</u> <u>aangetekend:</u>
binnen Cuba	1/2 R	1 R	1 R
naar Spanje	1/2 R	1 R	1 R
naar Puerto Rico	1/2 R	1 R	1 R
naar Filipinas	1 R	2 Rs	2 Rs

Deze tarieven bleven tot mei 1859 van toepassing. Bij deze tarieven dient opgemerkt te worden dat in sommige gevallen het dubbele tarief van toepassing was, namelijk o.a. als de porto niet bij vooruitbetaling werd voldaan (d.m.v. de aankoop van zegels). Pas per circulaire van 20-6-1856 werd aangekondigd dat franke-ring vooraf met postzegels verplicht gesteld werd m.i.v. 1 januari 1857. Daarbij werd tevens bepaald dat post die niet van zegels was voorzien, niet in behandeling kon worden genomen voor verzending en dat de afzender alsdan diende te worden opgeroepen om het verschuldigde bedrag aan het loket te komen betalen of alsnog toe te sturen.

Hetzelfde diende met de geadresseerde te geschieden indien toch nog ongefrankeerde post uit het buitenland werd ontvangen, voordat tot bezorging kon worden overgegaan. Van dergelijke oproepingkaarten zijn nog maar weinig exemplaren bewaard gebleven en een fraai exemplaar wordt in het boek getoond (zie afbeelding 3).

Administracion de Correos

de Remedios.

Hallándose en la lista de cartas detenidas en esta Administracion *una* con el numero *4.* - respectivo al mes de *Septiembre* dirigida a V sin sello de franqueo que le corresponde, se lo participo para su conocimiento y a fin de que si desea que llegue a su poder, remita a esta oficina *el* sello de *1/2 Real* fuertes *de* cual *será* unido a la indicada carta en el acto de su remision.--Dios guarde V. muchos años.

Remedios *3. de Nov. 1857.*

El Administrador.

J. J. Roque de Sarat

Doordat de vraag naar zegels door het verplichte gebruik per 1-1-1857 explosief toenam werd eveneens bepaald dat zegels voortaan ook verkocht mochten worden in tabaks- en zoutwinkels, aangezien die eveneens door de Staat werden gecontroleerd.

Tenslotte dient niet onvermeld te blijven dat sommige van de zegels ook nog elders gebruikt zijn tijdens militaire 'expedities', t.w.:

- de zegel van 1/2 Real is in begin 1861 in Mexico gebruikt tijdens de 'Expeditie van Generaal Prim' (waarover ik u eerder uitvoerig heb bericht; ten onrechte wordt in de catalogi gesuggereerd dat de zegel van 1 Real

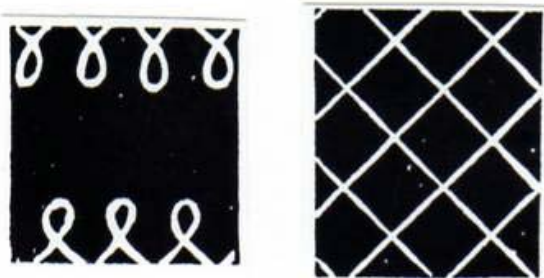

eveneens in Mexico is gebruikt, maar dit is nooit aangetoond), en,
- de zegels van 1/2 en van 1 Real zijn tussen 1861 en 1864 gebruikt op het eiland Hispanolia, de tegenwoordige Dominicaanse Republiek (waarover ik u t.z.t. nog nader hoop te informeren).
Het gebruik in deze gebieden is eveneens slechts aantoonbaar aan de hand van leesbare of herkenbare stempels.

II. Het gebruikte papier.

De zegels van de emissies uit 1855 zijn gedrukt op een blauwachtig, stug, ruw, rimpelig, handgeschept papier dat vrij dik aanvoelt en dat voorzien is van een watermerk dat bestaat uit lussen ('filigrana lazos') die met een tussenruimte van 12 mm. tegenover elkaar staan. In het boek wordt uitvoerig stilgestaan bij de diverse verschijningsvormen van dit watermerk.

De emissie van 1856 verscheen eveneens op handgeschept papier (van verschillende dikten) maar er was nu geen blauwmaakmiddel aan toegevoegd, het papier doet eerder geelachtig aan. Het watermerk bestond uit diagonale lijnen die rechtopstaande 'ruiten' vormen met zijden van 7 mm. ('filigrana líneas cruzadas'). Deze zegels zijn in de catalogi terug te vinden onder Antillas Ed.nrs. 4 t/m 6; voor de afwijkende kleuren verwijs ik u naar de catalogi. Een voorbeeld van de beide hierboven genoemde watermerken wordt getoond in afbeelding 4.

4

Op dit papier zijn betrekkelijk weinig zegels gedrukt (hetgeen de hoge cataloguswaarde verklaart) want al op 11 april 1856 werd aangekondigd dat men niet langer aan de grote vraag kon voldoen en genoodzaakt was om op

machinaal gefabriceerd papier over te gaan.

De nieuwe zegels zijn medio 1856 verschenen op witgrauw papier zonder watermerk (in de catalogi wordt deze emissie ten onrechte de emissie van 1857 genoemd). Doordat de papierkwaliteit niet constant was, bestaan er vele papiervariaties. Deze zegels zijn in de catalogi terug te vinden onder Antillas als Ed.nrs. 7 t/m 9. Door het ontbreken van het watermerk werd de deur geopend voor vervalsers. Deze Isabel II zegels bleven tot 1864, dus bijna 10 jaar, in gebruik.

III. Cliches en Platen.

Jose Perez Valera, werkzaam bij de FNS te Madrid, was de graveur van de veelgebruikte zegels. Iedere plaat werd samengesteld uit 10 horizontale rijen van 17 clichés, waardoor ieder gedrukt vel dus uit 170 zegels bestond. De clichés waren van koper gemaakt en omgeven door een rand van hard metaal. Doordat de clichés veel gebruikt zijn, werden al spoedig slijtageverschijnselen zichtbaar op de zegels waardoor een groot aantal drukafwijkingen vallen te constateren en waardoor veelvuldig reparaties aan de clichés nodig bleken. Deze afwijkingen waren echter niet alleen het gevolg van het intensieve gebruik, want in 1862 heeft men de platen van de 1/2 Real en de 1 Real zegels met een bijtend zuur "schoongemaakt" waardoor ernstige schade ontstonden aan sommige clichés, terwijl alle clichés vanaf dat moment in meer of mindere mate details misten.

Door deze clichéfoutjes is het echter wel mogelijk gebleken om plaatreconstructies te maken, waarmee het hoofddoel van dit boek bereikt wordt. Dat dit niet eenvoudig was komt o.a. doordat er meerdere platen in gebruik zijn geweest, als volgt:

- de zegel van 1/2 Real was het meest gebruikt en heeft 3 platen gehad: plaat I van 1855-1858, plaat II van 1859-1861 en plaat III van 1861-1863. Deze 3e plaat is in 1862 met zuur gereinigd.
- de zegel van 1 Real heeft 2 platen gekend: plaat I van 1855-1859 en plaat II van 1859-1863. Plaat II is in 1862 met zuur gereinigd.
- de zegel van 2 Reales heeft slechts 1 plaat gekend die van 1855 tot 1863 in gebruik geweest is.

Er waren in totaal dus 6 platen met elk 170 clichés.

IV. Posities van de clichés op de Plaat.

Aan de hand van de plaatreconstructies die de schrijver gemaakt heeft, is vast te stellen welke positie iedere zegel op de plaat gehad heeft en met welke plaat de zegel gedrukt is. Deze herkenning is te doen aan de hand van kleine clichéfoutjes en in het boek worden alle clichés van alle platen van deze 3 zegels in kleur getoond. Dit hoofdstuk vormt dan ook het grootste deel van dit boek.

De belangrijkste drukafwijkingen kunnen als volgt worden beschreven:

- een 14-tal clichés op de 1/2 Real platen vertoonden al spoedig een breuk in de letter 'E' van 'CORREOS' die daardoor in meer of mindere mate op een 'F' leek waardoor het woord 'CORRFOS' ontstond; deze variëteit komt dus relatief vaak voor. Een voorbeeld

van deze afwijking ziet u in de zegel linksonder in afbeelding 5 bij dit artikel. Op 2 plaatsen op de plaat komt deze afwijking op 2 cliches naast elkaar voor waar door een "CORRFOS"-paar gevormd wordt; zo'n paar is wel zeer zeldzaam.

5

- 1 cliche (rij 8 nr. 17) op de 2e plaat van de 1/2 Real zegel toonde a.g.v. een beschadiging aan het cliche de koningin met een heel lange neus, waardoor deze zeldzame afwijking bekend werd als 'De neus van Pinokkio'.
- de 1e en de 2e plaat van de 1/2 Real zegel toonden een cliche (rij 3 nr. 4) waarvan de hele linkerbovenhoek niet in aanraking kwam met de inkt en die dus in meer of mindere mate wit bleef. Dit werd hersteld op de 3e plaat waarbij dit deel van de zegel opnieuw werd gegraveerd maar waarbij in de linkerbovenhoek van de witte achtergrondpunten op de 2e rij de 1e witte punt werd weggelaten (zie afbeelding 6 - volgende pagina -, rechter zegel, Antillas Ed.nr. 7 m).

Bij deze laatste drukafwijking (de witte linkerbovenhoek) is goed te zien dat rondom het koperen cliche een hard metalen rand was aangebracht, aangezien deze rand wel zichtbaar bleef op de zegels met de witte bovenhoek. In het boek worden ook alle verschuivingen van de posities van de cliches genoemd die plaatsvonden bij elke samenstelling van een nieuwe plaat. Ook wordt aangegeven welke cliches integraal werden vervangen, etc. De mutaties van alle cliches worden op een

overzichtelijke wijze in een tabel weergegeven voor elk van de 3 waarden van de zegels.

6

V. Vervalsingen.

Van de zegels met watermerk zijn geen vervalsingen bekend. Van de zegels zonder watermerk zijn al vanaf 1858 vervalsingen bekend w a a r o p d e postkantoren voor het eerst attent

gemaakt werden per circulaire van 9-2-1858 afkomstig van het Hoofdpostkantoor te Havana. Het merkwaardige feit doet zich daarbij echter voor dat een gesignaleerde vervalsing beschreven wordt die nog nooit door iemand in het echt is gezien, zodat de nauwkeurigheid van de beschrijving in twijfel getrokken kan worden.

Het is soms niet eenvoudig om een valse zegel te onderscheiden van een echte omdat ook de echte zegels vaak van slechte kwaliteit waren, zeker na de "schoonmaakbeurt" met zuur van 1862. Desalniettemin zijn bepaalde afwijkingen van het zegelbeeld onomstotelijk te herleiden tot een vervalsing b.v. doordat de cirkel met 73 parels plotseling blijkt te bestaan uit een cirkel met veel meer of veel minder parels. Er zijn tot dusverre 16 verschillende typen vervalsingen bekend van de 1/2 Real zegel, 3 typen van de 1 Real zegel en geen vervalsingen van de 2 Reales zegel. Nagenoeg alle vervalsingen zijn gemaakt ten nadele van de Correos.

Bekende onderzoekers en publicisten hebben in de loop der tijd de verschillende typen beschreven; naast Pedro Monge Y Ross, Graus en Alfredo Navarro Paya heeft ook de schrijver van dit boek een tweetal erkende typen aan het hele scala toegevoegd die in bovenstaande telling zijn begrepen (NB: en ook keurig allemaal zijn opgenomen in het uittreksel in de Unificado catalogus).

Het boek toont een afbeelding van elk type vervalste zegel en beschrijft punt voor punt waaraan deze te herkennen is. Van sommige vervalsingen worden zelfs verschillende variëteiten getoond. Voorts wordt voor zover dit bekend is aangegeven in welke jaren de vervalste zegel aantoonbaar is gebruikt.

In de appendici van dit boek worden tenslotte alle circulaires en

correspondentie afgedrukt die uit de archieven in Havana zijn getraceerd tussen de Koloniën en de autoriteiten in Spanje en van binnen het eilandgebied.

Het boek is al met al zeer compleet en de moeite waard waarbij de prijs (ca. fl. 20,-) u niet van de aanschaf hoeft te weerhouden.

Naschrift:

Bij verdere bestudering van de literatuur kwamen nog een aantal aspecten naar voren die nauw samenhangen met het bovenstaande en die ik u niet wil onthouden.

A.

Zoals u uit het bovenstaande heeft begrepen gaat de schrijver niet in op kleurvariateiten, behalve m.b.t. de 2 Reales zegel uit de Cubaanse 2e emissie van 1855. Voor de goede orde dient echter opgemerkt te worden dat alle 3 de zegels uit de 2e emissie van 1855 een bewust aanzienlijk kleurverschil vertoonden t.o.v. de zegels uit de 1e emissie en daaraan herkenbaar zijn. Het betreft hier dus in alle gevallen de zegels met het watermerk met de 'lussen' waarvan het volgende overzicht gegeven kan worden:

<u>waarde:</u>	<u>kleur/1e emissie (= Antillas):</u>	<u>kleur/2e-emissie(=-Cuba):</u>
1/2 Real	blauwgroen - Ant. Ed.nr. 1	zwartgroen - Cuba Ed.nr. 1
1 Real	groen - Ant. Ed.nr. 2	bronsgroen - Cuba Ed.nr. 2
2 Reales	donkerkarmijn - Ant. Ed.nr. 3	oranjerood - Cuba Ed.nr. 3

Voor een compleet overzicht van alle kleurvariateiten verwijs ik u korthedshalve naar de Unificado catalogus. Het herkennen van de kleurverschillen is van veel belang gezien de grote verschillen in de prijsnoteringen in de catalogi voor deze eerste 3 zegels van resp. Antillas en Cuba.

B.

Er bestaan zegels met de opdruk 'HABILITADO POR LA NACION' van het officiële type opdruk waarover ik u vorig jaar informeerde. Op deze zegels is de opdruk echter alleen aangetoond bij gebruik in Filipinas waardoor deze opdrukken in de catalogi dus ook alleen daar vermeld worden. Het gaat om de in Madrid gedrukte zegels (met de 73 parels in een cirkel) die voorzien zijn van genoemde opdruk. In de catalogi zijn deze zegels met Habilitado-opdruk onder Filipinas te vinden als:

Ed.nr. 20 D	1 Real - groen	- 73 parels
Ed.nr. 20 E	2 Real - donkerkarmijn	- 73 parels.

C.

Gemeld word da alle zegels in Madrid bij de FNS gedruk zijn, ook de zegels die in Filipinas gebruikt zijn. Volledigheidshalve dient hierbij opgemerkt te worden dat er echter ook lokaal vervaardigde 'Manilla'-drukken bestaan die overigens herkenbaar zijn aan een iets andere kleur en aan een ander aantal witte parels in de cirkel rond het gezicht van de koningin. Deze lokale zegels zijn terug te vinden in de catalogus onder Filipinas als:

Ed.nr. 15	1 Real - grijsgroen - 94 parels
Ed.nr. 16	1 Real - emeraldgroen - 96 parels

D.

Er is mij een publicatie bekend waarin van zowel de 1/2 Real als van de 1 Real zegel nog een aantal extra typen vervalsingen gemeld worden. Deze typen zijn echter (nog?) niet in de Edifil/Unificado catalogi opgenomen, zodat deze blijkbaar nog niet als extra typen door de experts zijn erkend.

E.

Zoals hierboven gemeld werd, zijn er geen vervalsingen bekend van de zegels met watermerk. In zijn boek 'Manual del Experto en Sellos de Correos de Espana' schrijft Dr. L. Blas echter dat in Spanje wel degelijk vervalsingen gemaakt zijn van de Spaanse versie van deze zegels met watermerk. Bovendien vermeldt hij het echtheidskenmerk waaraan echte zegels kunnen worden herkend: de rozet rechtsboven is iets onder het middelpunt van het ronde witte achtergrondvlak geplaatst, dit in tegenstelling tot de rozetten in de 3 andere hoeken die wel goed zijn gecentreerd. Aangezien dit kenmerk nooit is vervalst, kunt u hieraan snel en gemakkelijk toetsen of uw zegels echt zijn of vals.

F.

In het in 1982 verschenen 'Handbook of Cuba, part 1, The Spanish Dominion' van W. Jones en R.J. Roy wordt zonder verdere bewijslevering gesteld dat er naast de 'CORRFOS' afwijking ook nog afwijkingen zouden bestaan, die leiden tot zegels met de tekst 'CORRLOS' (i.p.v. 'CORREOS') en tot 'PEALES' (i.p.v. 'REALES'). Of deze afwijkingen ook echt bestaan is twijfelachtig, aangezien mij geen afbeeldingen van deze afwijkingen bekend zijn terwijl ze ook door geen enkele andere onderzoeker gemeld worden.

G.

Het was in deze beginjaren van het gebruik van zegels niet ongewoon dat

er op het postkantoor een stempel op de omslag geplaatst werd, die aangaf met hoeveel porto de brief moest worden gefrankeerd (deze stempels waren de opvolgers van de stempels uit de EO periode die het gewicht aangaven).

Een stempel '1/2' betekende dus dat de porto een 1/2 Real de Plata Fuerte bedroeg. Een willekeurig voorbeeld van zo'n portostempel wordt getoond op de brief in afbeelding 7.

H.

In 'het' standaardwerk van de Puertoricaanse filatelie wordt even eens uitgebreid aandacht aan de Isabel II zegels besteed. In niet minder dan 47 bladzijden van het in 1950 verschenen boek 'The Postal History of Puerto Rico' van R.B. Preston en M.H. Sanborn worden een groot aantal wetenswaardigheden over deze zegel gemeld. Bericht wordt, dat de zegels in Cuba weliswaar vanaf april 1855 officieel gebruikt werden, maar dat de oudst gevonden officiële circulaire in de archieven in Puerto Rico er op duiden dat ze hier pas veel later, in juli 1856, officieel zijn aangekondigd.

Onduidelijk blijft waarom ze pas 15 maanden later dan in Cuba zouden zijn ingevoerd, temeer omdat de circulaire uit Madrid van 1854 ook uitdrukkelijk Puerto Rico noemden met de invoeringsdatum april 1855. De oudst bekende frankeringen met deze Isabel II zegels in Puerto Rico dateren desalniettemin uit september 1855 en dit is vreemd genoeg dus bijna een jaar voor de officiële invoeringsdatum die in de Puertoricaanse circulaire wordt genoemd.

In dit boek worden verder nog de drukproeven van deze serie beschreven en getoond, terwijl veel aandacht besteed wordt aan de totstandkoming van de plaatreconstructies en aan de drukafwijkingen die tot dat moment bekend waren.

Bovendien wordt gemeld dat de Spaanse postkeren een merkwaardige gewoonte hadden die zeer aantrekkelijk was voor vervalsers. In Spanje werd iedere nieuwe emissie steeds ruim van tevoren aangekondigd waarna het publiek nog een bepaalde periode na de invoeringsdatum de tijd kreeg om de nog aanwezige oude zegels in te wisselen voor nieuwe met een gelijke waarde.

Na die periode was de oude zegel niet meer geldig of inwisselbaar. De reden van de hoge frequentie van het verschijnen van nieuwe emissies in de beginjaren was om het vervalsen te ontmoedigen. Maar in de praktijk bleek de inwisselgewoonte juist het omge-keerde te bewerkstelligen. Alhoewel er in Spanje zelf grote hoeveelheden vervalsingen voor frankeringen gebruikt werden, bleek dit in de koloniën Cuba en Puerto Rico aanzienlijk minder.

Maar de grootste 'oogst' voor de vervalsers kwam dan ook pas bij het verschijnen van een nieuwe emissie, waarna grote hoeveelheden valse zegels op de (kleinere) postkantoren werden 'ingewisseld' waarop dus nieuwe, echte zegels werden ontvangen. Alle zegels die op de postkantoren werden ingenomen werden door de employes op stukken papier gelijmd waarbij vellen van 100 zegels werden gevormd. Deze vellen werden naar de FNS te Madrid gezonden voor vernietiging waarbij uit onderzoek bleek dat er vele vervalsingen voorkwamen tussen de echte zegels.

Er bestaat geen twijfel over, dat er operaties van zo'n grote omvang in sommige gevallen gedaan moeten zijn met de volle medewerking van blijkbaar omgekochte loketemployes.

In de toekomst hoop ik u meer over dit interessante boek te kunnen berichten.